

ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Με βάση τις σελίδες που δειγματοληπτικά φωτογραφίσαμε από ιστορικά εγχειρίδια Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στη Βόρεια Μακεδονία, κατά το ταξίδι μας στη χώρα, μπορούμε να αναφερθούμε σε κάποια ζητήματα αναφορικά με την ποιότητα της ιστορικής εκπαίδευσης, τους στόχους διδασκαλίας και φυσικά με την ιστορική συνομιλία των δύο πολιτισμών της Βόρειας Μακεδονίας και της Ελλάδας.

Προσεγγίζοντας με αξιολογική ματιά τα εγχειρίδια θα λέγαμε ότι τα κείμενα δείχνουν δομημένη παρουσίαση γεγονότων με χρονολογική αλληλουχία και λεπτομέρειες για πρόσωπα και γεγονότα. Κάτι τέτοιο υποδηλώνει προσπάθεια σχολικής εγκυρότητας και συστηματικής διδασκαλίας. Ωστόσο, εμφανίζονται απλουστεύσεις σε ορισμένα τμήματα (περιλήψεις, γενικεύσεις), κάτι συνηθισμένο σε εγχειρίδια πρωτοβάθμιας /δευτεροβάθμιας που στοχεύουν στην κατανόηση, αλλά που περιορίζουν την κριτική ανάλυση και το βάθος.

Οι στόχοι της διδασκαλίας θα λέγαμε ότι προβάλλονται ρητά και ξεκάθαρα, αλλά κάποιοι ενδεχομένως να είναι και σιωπηροί. Ρητό στόχο αποτελεί η μεταφορά βασικών ιστορικών γνώσεων — χρονολογίες, βιογραφικά σημαντικών ηγετών, πολιτιστικά στοιχεία και γεωγραφικά δεδομένα — ώστε οι μαθητές να αποκτήσουν «εθνική» και πολιτισμική γνώση του παρελθόντος. Παράλληλα, ο σιωπηρός στόχος είναι η διαμόρφωση ταυτότητας και συλλογικής μνήμης (έμφαση σε επιτεύγματα, ηγετικές προσωπικότητες και πολιτιστική συνέχεια), γεγονός που προκύπτει από τον τρόπο που παρουσιάζονται τα γεγονότα και το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται.

Τι μας αποκαλύπτουν αυτές οι λιγοστές σελίδες που φωτογραφίσαμε στα δύο σχολικά εγχειρίδια της πρωτοβάθμιας σχετικά με τη Διδακτική προσέγγιση για την Αρχαία Μακεδονία και την αρχαία Ελληνική ιστορία;

Πρώτα από όλα τη διδακτική μέθοδο, περιγραφική και αφηγηματική. Τα αποσπάσματα επικεντρώνονται σε αφηγήσεις για βασιλιάδες, μάχες και γεωγραφικά δεδομένα, με περιορισμένες αναφορές σε ιστορική ερμηνεία ή μη ομονοούμενες πηγές από διαφορετικές οπτικές.

Οι προτεινόμενες δραστηριότητες και οι εικόνες, όπου υπάρχουν, φαίνεται να υποστηρίζουν την απομνημόνευση και την αναγνώριση, παρά την ανάπτυξη κριτικής σκέψης ή ιστορικής ανάλυσης, δηλαδή, δίνουν έμφαση στην αναγνωρισιμότητα προσώπων και γεγονότων.

Φωτογραφίσαμε σελίδες που σχετίζονται με το αρχαίο βασίλειο της Μακεδονίας, αναζητώντας εθνικιστικά στοιχεία στο εγχειρίδιο. Μπορούμε μετά τη μετάφραση να διακρίνουμε σημεία που δείχνουν στοιχειώδη έμφαση σε εθνική συνέχεια ή θετική παρουσίαση τοπικών, εθνικών ομάδων και υποδηλώνουν πιθανή εθνικιστική χροιά στο αφήγημα: έμφαση σε δόξα, συνέχιση παράδοσης. Ωστόσο, από τις μεταφρασμένες σελίδες δεν εμφανίζεται μονομερής, ακραία επιθετική ρητορική· τα κείμενα μοιάζουν περισσότερο με εθνικά-χρηστικά εκπαιδευτικά αφηγήματα, παρά με ανοιχτά προπαγανδιστικά κείμενα. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει εθνική έμφαση, αλλά όχι αναγκαστικά επιστημονικά ανέντιμη αφήγηση με εμφανή παραχάραξη γεγονότων, βάσει τουλάχιστον του περιορισμένου υλικού που φωτογραφίσαμε.

Οπότε θα λέγαμε ότι για σαφή τεκμηρίωση εθνικιστικού χαρακτήρα, απαιτείται συγκριτική ανάλυση καταρχήν με τα αντίστοιχα ελληνικά εγχειρίδια, πλήρες περιεχόμενο κεφαλαίων, πλαίσιο συγγραφής και εκπαιδευτική πολιτική, γιατί οι αποσπασματικές μεταφράσεις μπορεί να παραπλανούν ως προς την πρόθεση και το συνολικό πλαίσιο.

Παρά αυτά με βάση το υλικό που έχουμε στη διάθεσή μας, η εθνική/ηρωοποιητική φόρτιση φαίνεται κυρίως στον τρόπο παρουσίασης της Μακεδονίας και του Αλεξάνδρου, όχι με μορφή ανοιχτής «επιθετικής» ρητορικής. Παρακάτω παρατίθενται πρώτα τα πιο χαρακτηριστικά αποσπάσματα από το μεταφρασμένο υλικό και μετά μία αδρομερής σύγκριση με τα ελληνικά εγχειρίδια.

Επίμαχα αποσπάσματα

1. «Το Μακεδονικό Βασίλειο με τους διάσημους ηγεμόνες του, όπως ο Φίλιππος Β' και ο Αλέξανδρος ο Μακεδόνας, επέκτεινε την επιρροή του σε όλο τον τότε γνωστό κόσμο.»
2. «Αναφέρεις τα εδάφη που κατέκτησε ο Αλέξανδρος Γ' ο Μακεδών και να εξηγείς τις πολιτισμικές επιρροές εντός της αυτοκρατορίας του.»
3. «Το κράτος του Αλεξάνδρου Γ' είχε ήδη επεκταθεί σε τρεις ηπείρους και έγινε παγκόσμια δύναμη.»
4. «Ο Αλέξανδρος ανακηρύχθηκε βασιλιάς της Ασίας»
5. «Οι Πέρσες τον έστεψαν φαραώ, και οι Αιγύπτιοι ιερείς τον ανακήρυξαν γιο του θεού Άμων Ρα.»
6. «Στο πιο απομακρυσμένο σημείο όπου έφτασε, διέταξε να στηθεί μια στήλη που έγραφε: “Εδώ σταμάτησε ο Αλέξανδρος”.»
7. «Το Μακεδονικό Βασίλειο με τους διάσημους ηγεμόνες του...» — η διατύπωση αυτή δίνει έμφαση στη δόξα και στο κύρος, όχι στην ιστορική αμφισημία ή στις αντιπαραθέσεις γύρω από την ταυτότητα της Μακεδονίας.
8. Στον χάρτη της «Αυτοκρατορίας του Αλεξάνδρου» εμφανίζεται η ένδειξη «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ», ενώ η Ελλάδα, η Θράκη και η Μακεδονία παρουσιάζονται ως μέρη ενός ενιαίου γεωγραφικού πλαισίου της εκστρατείας. Στο σημείο αυτό εντοπίζεται η ιστορική φόρτιση που πολλοί ερευνητές περιγράφουν ως μορφή μακεδονισμού, δηλαδή ως χρήση της ιστορίας για να στηριχθεί ένα συγκεκριμένο εθνικό αφήγημα.
9. Στο πλαίσιο με τον Πλούταρχο και τον Ταξίλη αποτυπώνεται το σχεδόν παραδειγματικό προφίλ του Αλεξάνδρου κι όχι μια κριτική ανάγνωση του ιστορικού γεγονότος. Κυριαρχεί η πορεία των κατακτήσεων, η ίδρυση πόλεων, οι τιμές που του αποδίδονται και η έκταση της εξουσίας του, ενώ απουσιάζει μια πιο ισορροπημένη εξέταση των πολιτικών, κοινωνικών και πολιτισμικών συνεπειών των εκστρατειών του.

Τι δείχνουν, λοιπόν, τα παραπάνω; Τα αποσπάσματα 1, 3, 4, 5 και 6 δεν είναι από μόνα τους «ψευδή», αλλά είναι εμφανώς ηρωοποιητικά και ενισχύουν μια αφήγηση μεγαλείου, κατάκτησης και παγκόσμιας ακτινοβολίας. Η χρήση εκφράσεων όπως «διάσημοι ηγεμόνες», «παγκόσμια δύναμη» και η εστίαση στις κατακτήσεις περισσότερο από τις

συνέπειες τους, δείχνει διδακτική στόχευση που ευνοεί τον θαυμασμό αντί της κριτικής απόστασης.

Δεν βλέπουμε εδώ ρητό αποκλεισμό των Ελλήνων ούτε άμεση άρνηση της ελληνικότητας της αρχαίας Μακεδονίας, αλλά διακρίνεται ισχυρή προσπάθεια να τοποθετηθεί το μακεδονικό παρελθόν ως κεντρικό και λαμπρό στοιχείο της εθνικής /περιφερειακής ιστορικής αφήγησης.

Στα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια, η Αρχαία Μακεδονία συνήθως παρουσιάζεται μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της αρχαίας ελληνικής ιστορίας, με μεγαλύτερη έμφαση στη σχέση της Μακεδονίας με τον ελληνικό κόσμο, στους θεσμούς, και στη σύνδεση του Αλεξάνδρου με τον ελληνικό πολιτισμό. Εκεί η γλώσσα είναι συνήθως λιγότερο «θριαμβευτική» και περισσότερο ιστορικο-αναλυτική: δεν είναι τόσο συχνές φράσεις τύπου «παγκόσμια δύναμη» ως παιδαγωγική κορύφωση, αλλά προτιμώνται ουδέτερες διατυπώσεις για τη διάρκεια, το εύρος και τις συνέπειες των εκστρατειών.

Επίσης, στα ελληνικά βιβλία η έμφαση τείνει να πέφτει περισσότερο στη συνέχεια ανάμεσα σε κλασική Ελλάδα, Μακεδονία και ελληνιστικό κόσμο, ενώ στο παρόν υλικό η Μακεδονία ξεχωρίζει ως ξεχωριστός άξονας έθνους-κράτους ή ιστορικής κληρονομιάς.

Υπάρχει επομένως τυχόν εθνικιστική φόρτιση; Αν ορίσουμε «εθνικιστική φόρτιση» ως επιλογή ύλης και γλώσσας που διογκώνει το κύρος του παρελθόντος και το χρησιμοποιεί για ταυτότητα, τότε στο υλικό υπάρχει σαφής ταυτοτική/εθνική φόρτιση. Αν όμως εννοούμε ωμή προπαγάνδα ή επιθετική άρνηση της ελληνικής ιστορικής παρουσίας, αυτό δεν προκύπτει καθαρά από τα συγκεκριμένα αποσπάσματα. Το πιο ισχυρό στοιχείο είναι η συστηματική προβολή της Μακεδονίας και του Αλεξάνδρου ως κέντρου παγκόσμιας ιστορικής ακτινοβολίας, μαζί με μια αφήγηση που εξυψώνει τον ρόλο τους.

Συμπέρασμα

Με βάση το αρχείο, τα εγχειρίδια της Βόρειας Μακεδονίας φαίνεται να προσεγγίζουν την Αρχαία Μακεδονία με αφήγηση υψηλού κύρους, ηρωοποίησης και πολιτισμικής μεγέθυνσης, ενώ η ελληνική αρχαιότητα αντιμετωπίζεται πιο ουδέτερα και ως μέρος ενός ευρύτερου βαλκανικού- μεσογειακού πλαισίου.

Αρα, ναι, διαφαίνεται εθνική φόρτιση, αλλά όχι με τον πιο ακραίο ή ρητό τρόπο· περισσότερο ως σχολική ιστορική αφήγηση που εμφανίζει τη Μακεδονία ως ιδιαίτερο ιστορικό υποκείμενο με έντονη ακτινοβολία και συμβολικό βάρος, γεγονός που ενισχύει τη σύνδεσή της με τη σύγχρονη ταυτότητα.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Μηλίδης, Ιάκωβος Δ. και συν., *Macedonianism: FYROM's expansionist designs against Greece after the Interim Accord (1995)*, Society for Macedonian Studies, 2007.media.ems
- Kremydi, Σ., «Coinage and Finance», στο *Ancient Macedon: Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC–300 AD*.helios.eie
- Hatzopoulos, M. B., «Macedonia and Macedonians / Macedonians and Other Greeks», στο *Ancient Macedon: Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC–300 AD*. helios.eie
- Μαρινοπούλου, Ελένη (επιμέλεια), *Μεταφράσεις Σελίδων Από Ιστορικά Βιβλία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στη Βόρεια Μακεδονία, σύντομη παρουσίαση*, 2026.

ΜΑΡΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ